

Kenneth Jonsson, Ett gotländskt fynd med dirhemer i Numismatiska forskningsgruppens samlingar, *Numismatiska meddelanden XLI*, 2001, sid 89-92.

Ett gotländskt fynd med dirhemer i Numismatiska Forskningsgruppens samlingar

Ar 1996 träffade jag en privatperson som i sin ägo bl.a. hade tolv islamiska mynt som han ärvt efter sin far. Han visste inte var fadern hade förvärvat mynten, men han kunde upplysa att fadern hade bott på Gotland (Visby). Även om det inte går att bevisa är det därför troligt att mynten förvärvats på Gotland och en gång hittats där.

Mynten såldes senare på B. Ahlström Mynthandels auktion 54, 16 nov. 1996, nr 7, 9–13 och inropades av Numismatiska Forskningsgruppen (NFG) genom ett anslag från Gunnar Ekströms Stiftelse för Numismatisk Forskning. De har inventarienummer NFG 42.

Under vikingatiden är Gotland det i särklass fyndrikaste landskapet i Sverige med två tredjedelar av alla fynd. Totalt har 163.600 mynt hittats på Gotland varav 63.950 är islamiska (dessa och följande antalsuppgifter enligt databaser i NFG). Före slutet av 900-talet är det nästan enbart fråga om en import österifrån av islamiska dirhemer samt ett litet inslag av bl.a. sasanidiska mynt. Importen till Gotland började ca 800 och det tidigaste skattfyndet består av 8 dirhemer med slutmynt 802/3 funna 1862/3 i Hammars, Färö sn (SHM 3045, CNS 1.4.6). Importen var mycket blygsam i det inledande skedet och först från 830-talet

finns skattfynd med fler än 100 ex. Under 800-talet inföll fyndtoppen på 860-talet och därefter var importen blygsam under resten av århundradet. De importerade dirhemerna under denna tid var huvudsakligen präglade i myntorter i det centrala Kalifatet (Irak och omgivande områden). När importen började ta fart igen från omkring 900 skedde den huvudsakligen från Kalifatets östra delar som då behärskades av den samanidiska dynastien. Under en kort period från ca 935 skedde en mycket omfattande import som emellertid minskade drastiskt redan vid mitten av 950-talet. Totalt i svenska fynd är 750 ex. präglade efter 955/6 och endast 241 är präglade efter 975/6 (se Johansson 1997 och Landgren 1998). Efter en mycket blygsam uppgång ca 995/6–1004/5 upphörde importen helt i början av 1010-talet. De yngsta islamiska mynten är präglade 1012/3 i Mawsil under uqayliderna, Mutamid al-Dawla och ingår i en skatt påträffad 1900 i Mannegårde, Lye sn med slutmynt så sent som 1102 (SHM 11300) resp i al-Andalus under spansk-ummayyaderna, Sulaiman i Heligholmen-skatten 1900, Vamlingbo sn med slutmynt just 1012/3 (Jonsson och Östergren 1983).

Om man antar att mynten i NFG:s samling hittats på Gotland kan de ha utgjort en skatt eller vara en del av en skatt.

Myntens patina skulle medge att de hittats tillsammans, möjligen med undantag för nr 14 som har en mörkare patina än övriga mynt. De två äldsta är från ett geografiskt perifert område (Nordafrika) och skulle kunna komma från en äldre skatt. Mynten ligger kronologiskt väl samlade med två tredjedelar, åtta ex. från den samanidiska dynastien, präglade innan en 15-årsperiod med slutår 915/6 e.Kr. Fyra ex. är präglade under 700–800-talen under den abbasidiska dynastien. Det är inte onormalt att så många äldre mynt ingår i en skatt nedlagd i början av 900-talet. Bland kända skatter med slutmynt efter 915/6 finns ingen vars sammansättning motsvarar de här beskrivna mynten. Om mynten har ett gemensamt ursprung, d.v.s. en gång tillhörde en och samma skatt, talar nu kända fakta för att det rör sig om en skatt som tidigare inte är känd. Som "skatten" nu ser ut kan man bara konstatera att den bör ha deponerats någon tid efter 915/6 och skatter från den tiden innehåller ofta förhållandevis få mynt.

Alla mynten är hela vilket kan tyda på att fragment kan ha sorterats bort innan de förvärvades, men det är också möjligt att fragment helt saknades. Tre ex. (nr 1–3) är skårade, d.v.s. man har testat att mynten innehåller silver genom att med en knivspets dra flera skårar mot myntets kant (Rispling 1998, 82–83). Två mynt (nr 2 och 8) har hål och spår efter öglor som visar att de har burits.

De två äldsta mynten är märkligt nog båda präglade i Nordafrika (al-Abbasiyya) under den senare delen av 700-talet. Den förra representerar det tidigaste årtalet för myntorten och stilen är densamma som i centrala Kalifatet i motsats till den senare som har den för Nordafri-

ka typiska stilen. De yngre, samanidiska mynten, kommer framförallt från de under 900-talets första hälft helt dominerande myntorterna Samarqand och al-Shash.

ABBASID

1. al-Mansur. al-Abbasiyya 150 e.H. (767/8 e.Kr.). von Zambaur 1968, s. 175. 2,79 g. Skårad.
2. – Harun al-Rashid. al-Abbasiyya 173 e.H. (789/90 e.Kr.). Tbg II, 144 var. med 6 annuletter. 2,59 g. Hål, skårad.
3. – al-Mutawakkil. al-Muhammadiyya 242 e.H. (856/7 e.Kr.). Tbg VI 77. 2,86 g. Skårad.
4. – Ort?. 234 e.H. (848/9 e.Kr.). Jfr Tbg VI 54. 2,95 g.

SAMANID

5. Isma'il b. Ahmad. al-Muktafi. Balkh 294 e.H. (906/7 e.Kr.). Tbg –, 2,94 g.
6. – al-Mu'tadid. al-Shash 287 e. H. (900 e.Kr.). Tbg IX 30. 3,09 g.
7. – al-Shash 289 e.H. (901/2 e.Kr.). Tbg IX 38. 3,03 g.
8. Ahmad b. Ismacil. al-Muqtadir. Andaraba 299 e. H. (911/2 e.Kr.). Tbg IX 170. 2,70 g. Hål.
9. – al-Muktafi. Samarqand 295 e.H. (907/8 e.Kr.). Tbg IX 109. 2,98 g.
10. – al-Muqtadir. al-Shash 299 e.H. (911/2 e.Kr.). Tbg IX 151. 2,81 g.
11. Nasr b. Ahmad. al-Muqtadir. Samarqand 303 e.H. (915/6 e.Kr.). Tbg IX 248. 2,83 g.
12. – al-Shash 303 e.H. (915/6 e.Kr.). Tbg IX 246. 2,89 g.

Mynten har bestämts av Gert Rispling som också har bistått med många värdefulla kommentarer.



1



2



3



4



5



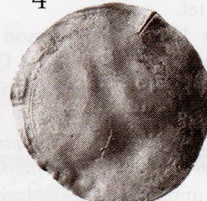
6



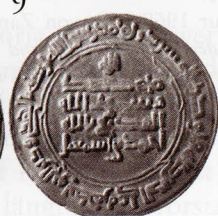
7



8



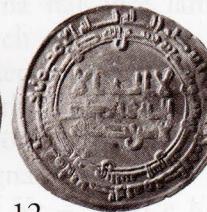
9



10



11



12



LITTERATUR OCH
FÖRKORTNINGAR

CNS: *Corpus nummorum saeculorum IX–XI qui in Suecia reperti sunt* 1.1–. Stockholm, 1975–.

Johansson 1997 – M. Johansson, *Islamiska mynt. En studie av några sena dynastiers mynt funna i svenska, baltiska och ryska fynd*. C-uppsats i arkeologi vid Stockholms universitet.

Jonsson och Östergren 1983 – K. Jonsson och M. Östergren, Spansk-arabiska köpmän på Gotland i början på 1000-talet? *Gotländskt Arkiv* 1983, 122–125.

Landgren 1998 – J. Landgren, *Från Samarkand till St. Sojdeby. En studie av importen av sensamanidiska mynt till Sverige*. C-uppsats i arkeologi vid Stockholms universitet.

Rispling 1988 – G. Rispling, Två typer av cirkulationsspår på vikingatidsmynt. *Ord med mening. Festskrift till Jörgen Steen Jensen* (red. J.C. Moesgaard och P. Nielsen), Köpenhamn 1988, 82–85.

SHM – Statens Historiska Museum, Stockholm.

Tbg – C.J. Tornberg, *Numi Cufici Regii Numophylacii Holmiensis quos omnes in terra Sueciae repertos*. Uppsala, 1848.

von Zambaur 1968 – E. von Zambaur, *Die Münzprägung des Islams zeitlich und örtlich geordnet. I. Band. Der Westen und Osten bis zum Indus mit synoptischen Tabellen*, hrsg. v. Peter Jaekel. Wiesbaden 1968.

SUMMARY

A dirham hoard from Gotland in the collection of the Stockholm Numismatic Institute

In 1996 a group of 12 dirhams was sold at auction. They had probably been acquired by the then owner's father when living on Gotland. As the parcel is confined to a short chronological period, t.p.q. 915/6, it probably constitutes a small hoard or part of a hoard. As the composition does not match any known hoard, we can assume that it came from a hoard which was never reported.